

О. В. БАТАНОВ

*Олександр Васильович Батанов, кандидат
юридичних наук, старший науковий співробітник
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

**ВІД НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«РАДЯНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО»
ДО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Після проголошення незалежності України і прийняття чинної Конституції України розпочались радикальні процеси демократизації суспільства і держави. Відбулись кардинальні зміни у державному механізмі: відбувся поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, з'явилися нові демократичні інститути, властиві суверенній демократичній, соціально-правовій державі, зокрема, інститути Президента, конституційної юстиції, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та ін., відійшли у небуття органи, властиві радянській системі. Змінився характер взаємовідносин між центральною та регіональною і місцевою владою. У суспільстві поступово почала складатися багатопартійність, демократична виборча система, місцеве самоврядування тощо

Поряд із змінами в організації держави й суспільства відбулися зміни й у правовій системі України. За останні роки було прийнято велику кількість принципово нових законодавчих та підзаконних актів, почали з'являтися невластиві радянській системі нормативно-правові акти: статuti територіальних громад, рішення референдумів, конституційні договори тощо.

Це зумовило виникнення якісно нових підходів до процесу викладання відповідних юридичних дисциплін у профільних навчальних закладах. Формуються нові погляди на конституційне право, суттєвих змін набуло адміністративне право. З'являються нові навчальні дисципліни як загального характеру, так і на рівні спецкурсів, зокрема, «Виборче право України», «Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина», «Об'єднання громадян в Україні», «Конституційно-правова відповідальність» тощо. Дані дисципліни, будучи складовою частиною української юридичної освіти, поступово виділяються в особливі напрями вітчизняного право- та державознавства, однак не підміняють інших навчальних дисциплін, а впливають та стимулюють розвиток різних сфер вітчизняного правознавства та сприяють досягненню якісно нового рівня юридичного знання в країні.

Визнання місцевого самоврядування як самостійної форми в механізмі здійснення народовладдя об'єктивно зумовило необхідність повного охоплення усіх аспектів його організації та діяльності єдиною галуззю наукових знань. Становлення законодавства, що регулює відносини в сфері організації і діяльності місцевого самоврядування зумовлює формування нової самостійної галузі права - муніципальне право, що, в свою чергу, призвело до появи ряду навчальних дисциплін, серед яких «Державне будівництво та

О.В.Батанов, 2009

самоврядування в Україні», «Державне управління та місцеве самоврядування в Україні», «Муніципальне будівництво і право», «Муніципальне право України», «Комунальне право України» тощо.

У зв'язку з новизною інституту місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах виникає необхідність у детальній науковій і правовій розробці та вивченні питань щодо природи, системи місцевого самоврядування, функцій і повноважень суб'єктів локальної демократії, основ (механізму) місцевого самоврядування, державних гарантій його здійснення тощо. Така необхідність зумовлена тим, що службовці органів місцевого самоврядування іноді не мають необхідних знань у цій галузі та в цілому у сфері управлінської діяльності. Тому відповідні наукові дисципліни та навчальні курси набувають особливого значення в системі професійної підготовки студентів-юристів.

Метою такої підготовки є надання студентам-юристам сучасної європейської системи знань про місцеве самоврядування, сприяттє вихованню у молодого покоління юристів поваги до здобутків і цінностей локальної демократії та прав людини, найважливіших муніципально-правових інститутів, явищ та процесів, виявлення здібностей студентів до творчого мислення та здатності аналізувати концептуальні проблеми сучасної муніципальної дійсності, створення передумов для формування муніципальної культури та муніципальної правосвідомості майбутніх фахівців-правників¹.

Викладання у вищих навчальних закладах юридичного профілю навчальних дисциплін, пов'язаних із таким публічно-правовим інститутом як місцеве самоврядування, передбачає формування як теоретичних поглядів на місцеве самоврядування, так і максимальне наближення запропонованих наукових концепцій до потреб наступної практичної діяльності.

Слід зазначити, що останні роки супроводжувалися певною активізацією як наукових досліджень з проблематики місцевого самоврядування в Україні, так і підготовкою спеціальної навчальної літератури, яка певною мірою стала віддзеркаленням стану муніципально-правової науки в Україні в цілому. Зокрема за останнє десятиліття було видано понад десяти підручників та навчальних посібників з назвою «Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні»².

У 2000 р. було видано навчальний посібник П. Д. Біленчука, В. В. Кравченка та М. В. Підмогильного «Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право)». Даним виданням по суті вперше на рівні такого роду видань відбулась своєрідна «легалізація» терміну «муніципальне право»³.

У 2001 р. вийшов перший в Україні підручник «Муніципальне право України» за редакцією В. Ф. Погорілка і О. Ф. Фрицького⁴, що стало помітною подією як у процесі викладання відповідного курсу, так і у муніципально-правовій науці. У виданні всебічно висвітлювалися питання як загальної теорії муніципального права (предмет, методи, джерела, система тощо), так і окремих його інститутів. Аналізувалися основні теорії походження місцевого самоврядування, висвітлюється процес становлення наукових уявлень про місцеве самоврядування як у вітчизняній, так і в світовій політико-правовій думці. Значна увага приділялася особливостям правового статусу територіальних громад як основи місцевого самоврядування в Україні. Розкривалися статус представницьких органів місцевого самоврядування, сільських, селищних та міських голів, виконавчих органів місцевого самоврядування, органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим. Значної уваги приділено проблемам розвитку місцевого самоврядування у столиці України - місті-герої Києві та місті Севастополь. Докладно розглядалися муніципальні асоціації, міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування в Україні, основні міжнародні стандарти місцевого самоврядування.

У 2003 р. вийшов навчальний посібник «Муніципальне право України», підготовлений В. В. Кравченком та М. В. Пітциком⁵. У ньому були викладені знання про теоретичні, правові, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування, досліджувався статус територіальних громад та інших суб'єктів системи місцевого самоврядування, по суті вперше ставилися питання щодо відповідальності у муніципальному праві. За участю цих же авторів у тому ж році було підготовлено перший в Україні навчальний посібник з муніципального менеджменту⁶.

У 2005 р. світ побачив авторський навчальний посібник М. І. Корнієнка «Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання»⁷, у якому з позицій державницької теорії місцевого самоврядування висвітлювалися актуальні проблеми муніципального права України.

Варто відзначити й активну дослідницьку діяльність науковців та викладачів кафедри муніципального права Академії муніципального управління, за ініціативою яких у 2003 р. було започатковано серію видань «Інноваційні освітні технології в муніципальному праві» у рамках якої, зокрема, було підготовлено перші в Україні навчальні посібники «Муніципальне право зарубіжних країн»⁸ у трьох частинах та «Муніципальне статутне право»⁹, інші навчальні посібники з питань правового регулювання місцевих фінансів, статусу органів самоорганізації населення¹⁰. Також у 2008 р. у рамках цієї серії вийшов підручник «Муніципальне право України»¹¹. В академії ініційовано викладання таких нових навчальних курсів як «Муніципальне процесуальне право», «Муніципальне виборче право», «Правові основи муніципальної служби в Україні», «Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування».

Безумовно, окрім названих навчальних видань, є інші праці: дисертаційні та монографічні роботи, наукові статті, матеріали конференцій тощо. Тому можна стверджувати, що починаючи з 1990 р., коли у вітчизняній науці розпочалися системні дослідження проблем місцевого самоврядування, поступово сформувалася вітчизняна школа вчених-муніципалістів, представниками якої є М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальцій, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, Т. М. Буряк, І. П. Бутко, М. П. Воронов, Р. К. Давидов, І. В. Дробуш, В. М. Кампо, А. А. Коваленко, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, П. М. Любченко, М. П. Орзіх, Б. А. Пережняк, В. Ф. Погорілко, О. В. Прієшкіна, М. О. Пухтинський, О. Ф. Фрицький, Г. В. Чапала та інші вчені.

Однак, на цьому, на перший погляд, досить привабливому фоні, все ж не можна не відмітити як доволі пасивний розвиток муніципально-правової науки, так і майже невідчутний її вплив на розвиток муніципального законодавства. Цьому є багато як об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх та зовнішніх причин, політичних, економічних, соціальних та інших чинників.

Але на шляху розвитку сучасної муніципально-правової науки є й суто наукові перешкоди. Зокрема, певною мірою це зумовлено перебільшенням у теорії та на практиці ролі так званого «державного будівництва» та розповсюдження у науці практикою заперечення існування муніципального права як самостійної галузі права¹², невиправданим включенням його у якості особливої частини у структуру адміністративного права¹³, запереченням використання терміну «муніципальне право» як «мало зрозумілого для пересічних громадян словосполучення»¹⁴, проникненням у сучасну науку про місцеве самоврядування та профільний викладацький процес явних рудиментів минулого.

Це, безумовно, негативно відзначається на розробці системи цієї самостійної галузі публічного права, на структуруванні відповідного наукового знання, а звідси, й формуванні людиноцентристської муніципальної ідеології в Україні. Існуюче нині радянське забарвлення науки та навчального процесу є вкрай небезпечним з точки зору підготовки високоосвічених демократично-орієнтованих спеціалістів у галузі публічного управління, а з наукової точки зору не відповідає самій природі місцевого самоврядування як одного з найважливіших каналів забезпечення прав людини.

Безумовно, десятиліття тотального панування авторитарного режиму не могли не віддзеркалюватися вкрай негативно передусім на «конституційній матерії» та науковому забезпеченні муніципального розвитку сучасної України. Воно й призвело до грубих ідеологічних, політичних та теоретичних викривлень у цій сфері, що у свою чергу загальмувало та значною мірою паралізувало рух наукової конституційної думки. Передусім це стосується наукового аналізу державного будівництва, організації та функціонування публічної (державної та муніципальної) влади, форм її взаємодії з людиною та суспільством.

Значне ідеологічне забарвлення та надмірна політизація науки як про організацію влади в цілому, так і на місцях, аналіз форм і методів здійснення місцевої влади через призму так званого принципу демократичного централізму, спрямованість досліджень

виключно на державні за своєю природою явища і процеси, нівелювання значення чиннику самоорганізації та самоврядних прав особи у процесі вирішення питань місцевого значення - ось основні характеристики наукової проблематики за радянських часів. Тому коріння виникнення таких наукових напрямів як державне будівництво та дещо «обережне» ставлення до муніципального права та відповідного категоріального апарату слід шукати саме у радянському минулому.

Адже ще у другій половині 20-х років ХХ ст. у СРСР почали з'являтися праці, в яких висловлювалася думка, що якщо термін «радянське самоврядування» ще зберігся, то це тільки наслідок недослідженості проблеми. Поступово з'явилися ідеї, які взагалі відкидали це поняття. Розвиток науки, як і рух держави, пішов таким шляхом, на якому самостійності територій у формі місцевого самоврядування не було місця. Думається причинами тому було принаймні те, що, прийняття конституцій 1919, 1929, 1937 та 1978 років визначало жорсткі рамки, у яких офіційна ідеологія допускала аналіз проблеми самоврядування та політична реальність, яка надавала досліднику аргументи і факти, які різко контрастували з проголошеними конституційними нормами. Увага, як правило, концентрувалася навколо проблем державної влади та радянського будівництва.

Поштовхом для розвитку наукових досліджень проблем державної влади та радянського будівництва вважається виступ М. І. Калініна у 1926 р., коли він у вступній статті до першого номеру журналу ЦВК СРСР «Радянське будівництво» написав, що «журнал центром свого завдання повинен узяти радянське будівництво в більш вузькому сенсі, тобто не діяльність і досягнення окремих державних, професійних, партійних і громадських організацій узагалі, а вивчення організаційної структури, форм і методів роботи як радянського апарату, так і апарату громадських організацій, які тісно примикають до державних органів»¹⁵.

Зрозуміло, що в умовах партійного керівництва державою кожен більш-менш значний виступ партійного лідера вважався за наказ до дії, у тому числі й на науковій ниві. Тому виступ М. І. Калініна як голови ЦВК СРСР й одного з тодішніх партійних лідерів був сприйнятий як «державне замовлення» на розробку наукової концепції державного будівництва¹⁶.

Як реакцію на таке «замовлення» можна вважати працю А. І. Колеснікова, в якій весь комплекс проблем радянського будівництва зводився до однієї: проблеми раціональної, побудови державного апарату¹⁷. Основним завданням у галузі державного будівництва він вважав розробку нових організаційних форм, правильність і доцільність яких може бути доведена науковими методами. У тому ж ключі розвивали ідею державного будівництва й В. Дурденевський¹⁸, В. Гнат'єв¹⁹, А. Алімов²⁰ та багато інших вчених. Так, на думку останнього, «сутність радянського будівництва складають організаційні (по лінії будівництва апарату управління) і організаторські (по лінії залучення має до управління) проблеми»²¹.

Не зважаючи на доволі серйозні дослідження проблем державного будівництва, розробку універсального категоріального апарату, ґрунтовний аналіз функцій та компетенції місцевих рад як органів державної влади, який має непересічне наукове значення і понині, сутнісні характеристики досліджуваних спеціалістами з державного будівництва явищ та процесів значною мірою не відповідають як класичним канонам, так і сучасним уявленням про організацію та діяльність місцевої влади на принципах самоврядування, самоорганізації та субсидіарності. Водночас у сучасній науці, в силу як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, певні консервативні наукові підходи все ще зберігаються, зумовлюючи існування таких явних архаїчних наукових напрямів, здобутки яких пропагуються під час викладання у юридичних вузах України «Державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні».

Трактування системи даного навчального курсу, який формується певною мірою за аналогією з навчальною дисципліною «Радянського державного будівництва» та не лише у більшості юридичних навчальних закладів фактично підміняє собою «Муніципальне право», а й у ряді випадків пропонує тим, хто прагне стати фахівцем у галузі державного та муніципального управління значною мірою архаїчні погляди на місцеве самоврядування як «систему місцевих рад»²², з науково-методологічної та методичної точки зору навряд чи можна назвати продуктивним.

До того ж у даних працях активно відстоюється факт самостійності існування науки так званого державного будівництва та самоврядування. Так, наприклад автори одного з підручників з даного курсу А. М. Колодій та А. Ю. Олійник розглядають науку державного будівництва та самоврядування як самостійну юридичну науку та підгалузь українського державознавства і самоврядування, що включає знання, теорії, ідеї, гіпотези та інші наукові узагальнення про порядок організації і діяльності конституційно закріпленої системи державних органів і органів місцевого самоврядування в Україні, досліджує форми і методи здійснення завдань і функцій цих органів з керівництва державним, господарським, соціально-культурним будівництвом та щодо реалізації правосуддя, контролю і нагляду за здійсненням законодавства²³.

Недоречне використання категорії «підгалузь», абстрактна формула «українське державознавство та самоврядування», яка, за авторською логікою, є галуззю, невиправдане «посвягання» на предмети інших наук, зокрема науки конституційного, адміністративного, муніципального права та фактична відсутність власного специфічного предмету дослідження ставить під сумнів існування науки так званого державного будівництва і місцевого самоврядування, принаймні у тому вигляді, як її інтерпретують ці автори.

Автори іншого підручника з державного будівництва та місцевого самоврядування вважають, що воно не є галузевою наукою, а наукою, що являє собою систему узагальнених знань про організацію роботи органів публічної влади. Її основна увага, на думку цих дослідників, спрямована на динамічні аспекти реалізації публічної влади компетентними органами, на практику їх діяльності, на втілення правових приписів у життя²⁴, що також виглядає сумнівним. Адже система органів державної влади і органів місцевого самоврядування; принципи діяльності органів публічної влади; порядок функціонування державних органів і органів місцевого самоврядування - «динамічні аспекти реалізації публічної влади компетентними органами»; компетенція; територіальні, правові, матеріально-фінансові основи організації та діяльності; структура органів публічної влади, форми і методи їх діяльності²⁵ - це насамперед предмет конституційного, адміністративного, муніципального права. Тому уявляється невиправданим та недоцільним штучне розмивання або змішування їхніх предметів з рахунок утворення нової «юридичної науки». Принаймні її існування не повинно йти на шкоду цих наукових напрямів, передусім, науки муніципального права, утверджуватися за їх рахунок.

Безспірно, що наукою про організацію державної влади та управління за радянських часів вироблені фундаментальні категорії, які є наріжним каменем сучасної конституційно-правової та управлінської думки. Важливе значення для усвідомлення феномену місцевого самоврядування відіграє адміністративне право, позитивною тенденцією розвитку якого в сучасній Україні є запровадження в науковий обіг, поряд з усталеними поняттями «державне управління», поняття «управління в сфері місцевого самоврядування», котре пропонується визначати терміном «самоврядне управління», що кардинально змінює традиційний підхід до предмету та методу адміністративного права²⁶.

Наука про місцеве самоврядування тісно пов'язана з теорією та історією держави і права, з фінансовим, житловим, земельним правом та іншими напрямками юридичної науки, оскільки предметом їх вивчення є різні аспекти місцевого самоврядування, а також іншими науками, які своїми способами та методами вивчають місцеву сферу суспільного життя. Між тим вони не охоплюють всього розмаїття проблем, які виникають у сфері місцевого самоврядування та муніципальної демократії.

Становлення та розвиток демократії в Україні, формування громадянського суспільства не мислимі без інститутів місцевого самоврядування та ефективних механізмів муніципальної демократії. Вважаємо, що фундаментальні та прикладні дослідження муніципально-правового будівництва, становлення вітчизняної муніципально-правової теорії мають відіграти основоположну роль у процесах формування муніципального права як самостійної галузі права та інституціоналізації муніципальної влади в Україні. Наукова думка, матеріалізувавшись у теорії та практиці муніципально-правового будівництва, має стати свого роду інтелектуальною основою муніципальної правотворчості та формування нової галузі права.

Очевидно, що без своєчасного наукового обґрунтування відповідних процесів, використання досягнень зарубіжної муніципально-правової науки та на цій основі – вироб-

лення науково обґрунтованих пропозицій по розвитку муніципального законодавства, реформування публічної влади на принципах субсидіарності та місцевого самоврядування та становлення муніципальної влади в Україні є неможливим.

Можна констатувати, що в даний час в Україні накопичений певний досвід спеціалізованих, фрагментарних досліджень по окремих проблемах місцевого самоврядування, поступово формується нова навчальна дисципліна муніципального права, яка має своїм предметом вивчення питань організації і здійснення місцевого самоврядування, суспільних відносин, що виникають на місцевому рівні. Але муніципальна наука лише складається. В стадії формування знаходиться вітчизняна теорія та методологія самоврядування, муніципальнознавчий категоріально-понятійний апарат. Кафедри та викладачі профільних навчальних закладів висувають власні версії навчальних програм²⁷, визначають методологічні підходи до викладання, формують нові визначення, наповнюють новим змістом старі, уточнюють та коректують теоретичні конструкції щодо місцевого самоврядування.

Сьогодні має відбутися своєрідна «санация» наукової мови, очищення її від неясностей та подвійного тлумачення об'єктивно повинно розглядатися як передумова у дослідженні важливих наукових проблем. Дослідники актуальних проблем конституційного будівництва і права мають переконатися, що аналіз понять не обмежується суто «терапевтичними» цілями. Досліджуючи важливі муніципально-правові категорії та способи їх використання, вчений-правознавець тим самим концептуалізує муніципально-правову реальність.

Тому ми можна зробити висновок, що у науково-теоретичній літературі, на жаль, не приділяється достатньої уваги проблемам локальної демократії та муніципальної влади з позицій філософії, соціології, економічної теорії і, на жаль, теорії права і держави. Одна з актуальних проблем сучасної академічної науки та юридичної освіти полягає у заповненні існуючих прогалин, дослідженні та усебічному вивченні самоврядної проблематики з позицій самостійного напрямку в юридичній науці й освіті - муніципального права.

¹ Детально про це: Батанов О. В. Муніципальне право України як навчальна дисципліна: проблеми становлення і розвитку // *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. - Вип. 12. - К., 2001. - С. 243-259.

² Васютин М. В. Государственное строительство и самоуправление в Украине. - К., 2001; Гнило-рыбов В. В., Тихонов В. Н. Государственное строительство и местное самоуправление в Украине: Учеб. пос. - Луганск, 2004; *Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підруч. / За ред. С. Г. Серьогіної*. - Х., 2005; Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К., 2003; Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навч. посіб. - К., 2000; Свирський Б. М. Государственное строительство и местное самоуправление в Украине: Учеб. пос. - Х., 2001; Чукаєва В.А. Государственное строительство и самоуправление Украины: Учеб. пос. - Днепропетровск, 1999; Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - Х., 2002 та ін.

³ Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): Навч. посібник. - К., 2000.

⁴ Муніципальне право України: Підручн. / За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. - К., 2001.

⁵ Кравченко В. В., Штцик М. В. Муніципальне право України: Навч. посіб. - К., 2003.

⁶ Кравченко В. В., Штцик М. В., Салій І. М. Основи муніципального менеджменту / За ред. В. В. Кравченка. - К., 2003.

⁷ Корнієнко М. І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: Навч. посіб. - К.: Алерта, 2005.

⁸ Батанов О. В., Кампо В. М. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб.: У 2 ч.: Ч. 1 / За заг. ред. П. Ф. Мартиненка. - К.: Знання України, 2005; Баймуратов М. О., Батанов О. В., Кампо В. М., Музика О. А. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб.: У 2 ч.: Ч. 2 / За заг. ред. П. Ф. Мартиненка. - К.: Знання України, 2006; Барвіцький В. Ю., Батанов О. В. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб. У 3 ч. Ч. 3 / За заг. ред. П. Ф. Мартиненка. - К.: Знання України, 2006

⁹ Муніципальне статутне право. Навч. посіб./ Дуда А.В., Кампо В.М., Росіхіна В.Ю., Рубановський К. С. / За заг. ред. В. М. Кампо. - К., 2005.

¹⁰ Близнюк О. С., Губерська Н. Л., Музика О. А., Усенко Р. А. Місцеві фінанси в Україні: Правове регулювання: Навчальний посібник. - К.: Дакор, КНТ, 2007; Основи організації та діяльності органів самоорганізації населення. Посібник в 2-х частинах. Частина 1. / Авторський колектив / За заг. ред. Іванової Т. В., Кампа В. М. - К.: Академія муніципального управління, 2006.

¹¹ Батанов О. В. Муніципальне право України: Підручник / Відповідальний редактор М. О. Баймуратов. - Х.: «Одісей», 2008.

¹² Авер'янов В. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування // Право України. - 1998. - № 8. - С. 11; Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Нагребельний В. П., Коваленко В. Л. Проблеми реформування державного управління та адміністративного права // Правова держава. Ювілейний щорічник наукових праць. - К., 1999. - Вип. 10. - С. 52-53.

¹³ Стартов Ю. Н. Курс общего административного права. В 3 т. Т. I: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. - М., 2002. - С. 224-226.

¹⁴ Борденюк В. Конституція України та становлення галузі права місцевого самоврядування // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентів! України. - К., 1999. - Вип. 1. - С. 286.

¹⁵ Калинин М. И. О советском строительстве // Советское строительство. - 1926. - № 1. - С. 5.

¹⁶ Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К., 2003. - С. 25.

¹⁷ Колесников А. И. Советское строительство (научные предпосылки). - М., 1926. - С. 20.

¹⁸ Дурденевский В. Французские книги о советском строительстве // Советское строительство. - 1928. - № 10. - С. 74.

¹⁹ Игнатьев В. Компетенция Союза ССР и союзных республик по вопросам советского строительства // Советское строительство. - 1929. - № 9. - С. 57.

²⁰ Алымов А. 18 лет строительства Советов (К разработке истории советского строительства) // Советское государство. - 1935. - № 5. - С. 39-40.

²¹ Там само.

²² Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підруч. / За ред. С. Г. Серьогіної. - Х., 2005. - С. 204.

²³ Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навч. посіб. - К., 2000. - С. 16, 20.

²⁴ Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К., 2003. - С. 10, 11.

²⁵ Там само.

²⁶ Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Відпов. ред. В. Б. Авер'янов. - К., 2004. - С. 72-73, 78-79.

²⁷ Баймуратов М. А. Муниципальное право. Учебно-методическое пособие. - О., 1996; Кампо В. М., Руда Н. І. Муніципальне право України: програма курсу для студентів Вищої школи права. - К., 1999; Кампо В. М. Практикум з муніципального права: Навч. посіб. - К., 2003; Кампо В. М., Троян А. В. Муніципальне право: Робоча навчальна програма. - К.: Академія муніципального управління, 2006 та ін.

Отримано 7.04.2009

Резюме

В статье анализируются вопросы становления муниципального права как системы юридических знаний в Украине. Обращается внимание на некоторые проблемы переходного этапа в изучении местного самоуправления от эпохи «советского строительства» к современному пониманию муниципального права.

Summary

In the article the questions of formation of municipal law as the system of legal sciences in Ukraine are analyzed. Paid attention to same problems of transitive stage in studying of local self-government from epoch of «soviet building» to modern interpretation of municipal law.